

PRODUCCIÓN E CONSUMO DE HORTA ECOLÓXICA NA GALIZA

XURXO MOURIÑO*

NA GALIZA, SEMPRE CONDUCHIDA CON ATRASO, A NOVA AGRICULTURA ECOLÓXICA GROMA NA DÉCADA DOS NOVENTA. INQUIETUDES PERSOAIS DE FILL@S DE LABREG@S TRADICIONAIS, DE XENTE DE ORIXE URBANA, E DE PERSOAS CONSUMIDORAS RELACIONADAS PRINCIPALMENTE COS NOVOS MOVIMENTOS DE VIDA SÁ, E TAMÉN DO ECOLOXISMO E DOS DEREITOS SOCIAIS, CONFLÚEN NAS PRIMEIRAS PARCELAS DE BIOPRODUCCIÓN E NAS PRIMEIRAS TENDAS DE BIOCONSUMO. A PESAR DA FALTA DE APOIO INSTITUCIONAL, AS PERSPECTIVAS SON FAVORABLES E O NÚMERO DE PUNTOS DE VENDA ESTÁ EN CONSTANTE INCREMENTO, SOBREPASANDO POSIBELMENTE OS 30 OU 35 A FIN DE ANO, E TAMÉN AUMENTA A PRODUCCIÓN NO PAÍS, QUE AÍNDA NON CHEGA A CUBRIR A DEMANDA EXISTENTE.

INTRODUCCIÓN

Galiza foi de sempre unha terra relativamente favorable para vivir. Muiños lugares teñen auga limpa e terras fertís para conseguir alimentos. Chegamos a constituir case a metade das entidades de poboación existentes en todo o Estado español, máis de 30.000 aldeas e vilas, onde o autoconsumo representou a pauta xeral, en ocasións até hai poucos anos: un modelo de desenvolvemento sustentable, tan ansiado por técnicos e políticos dos nosos días, onde as estratexias de laboreo e os modos de produción, aínda mellorables, sen dúbida poderían ser calificados como o que hoxe denominamos "ecolóxicos". Na actualidade aínda podemos encontrar produtos nos mercados populares e certas tendas, que, vindo da agricultura tradicional, son totalmente ecolóxicos.

Foi xa no século XX cando se inicia a motomecanización, o uso de agrotóxicos e de fertilizantes químicos, e o melloramento xenético cobra un impulso antes descoñecido, provocando mudanzas na agricultura e no sector produtor de insumos. Na Galiza, estes

procesos case non chegan até o tempo en que, nos países occidentais, acontece a denominada Revolución Verde, derivada do avance agronómico e industrial, momento en que se desenvolven enormemente os citados procesos, con especial referencia á creación de variedades de alto rendimento.

En 1981, as industrias químicas produciron 1,8 millóns de toneladas de agrotóxicos; as dez máis importantes movían máis de 350 billóns de dólares, e o seu crecente poder nas decisións políticas e económicas as conducen a colonizar América Latina, África e Asia, onde se instalan aproveitando a deficiente lexislación ambiental deses países, nunha auténtica chantaxe socioeconómica.

Porén, os exitosos aumentos de produción da Revolución Verde trouxeron consigo importantes desvantaxes: a erosión e perda de fertilidade das terras, o aumento da incidencia e da resistencia das pragas, a toxicidade e perda de calidade dos alimentos, a degradación dos procesos ecolóxicos e da paisaxe, a desaparición de prácticas e variedades tradicionais, a contaminación de terras e augas,

que comezaron a cuestionar firmemente a súa viabilidade enerxética e ambiental. Alén diso, no contexto socioeconómico imperante, a Revolución Verde non só non acabou coa fame no mundo, senon que esta aumentou, ao tempo que se incrementaron as desigualdades.

Hoxe nace no mundo unha nova conciencia global e cobran forza os diversos movementos agrícolas alternativos (biodinámico, orgánico, biolóxico, natural, permacultural, agroecolóxico...), que se desenvolverán paralelamente durante o século XX, desprezados polos círculos oficiais.

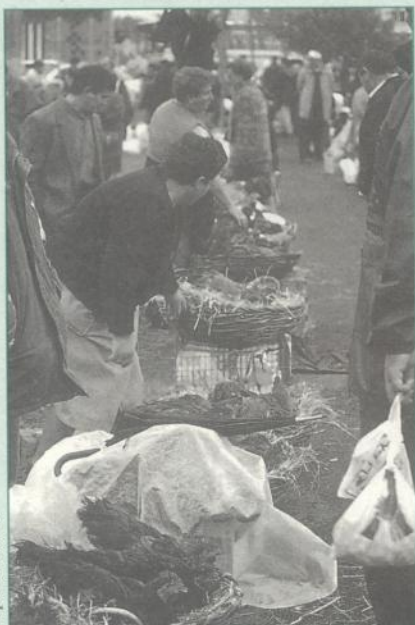
A SITUACIÓN NA GALIZA

Antes de 1995, só comezan a ofrecer produtos biolóxicos frescos Sabor Original en Vigo e Ourense (1991), o Restaurante-tenda Gálgala Vexetariano en Vigo (1993), Flores do Ben en Compostela (1993), e Mundo Verde en Ourense (1994), vendendo frutas e hortalizas de pequenas producións propias, aínda que, maioritariamente, son traídas desde o resto do Estado. A todo isto, a Xunta de Galicia non se quer decatar; só constitúe o Consello Regulador de Agricultura Ecolóxica (CRAEGA) en 1997, e apenas o dota de orzamento e persoal, sendo a última Autonomía do Estado en habilitar liñas de axuda á Agricultura Ecolóxica.

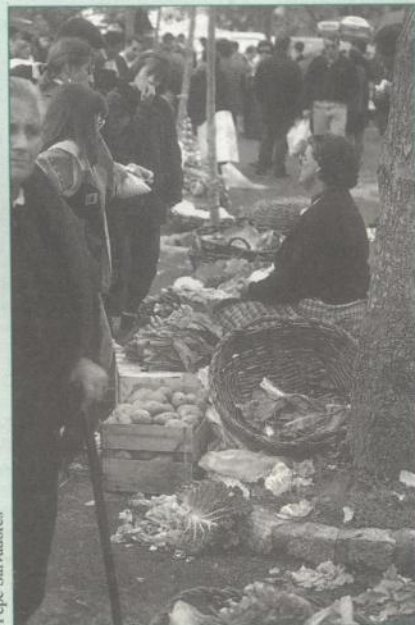
En marzo e abril do presente ano desenvolvemos unha pesquisa que nos levou a coñecer e enquisar á maior parte das tendas e outros locais de distribución de produtos biolóxicos vexetais frescos na Galiza, ademais de cooperativas, distribuidoras e centros de produción consolidados que venden de forma directa ou a través dos locais citados. Toda esta información lístase na táboa 1.

TENDAS E OUTROS LOCAIS DE CONSUMO

Na actualidade existe un mínimo de 27 tendas que venden produtos biolóxicos frescos na Galiza. Só dúas pecharan despois de abrir. A maioría concéntranse nas cidades, e só

Pepe Salvadores

Pepe Salvadores

5 están en vilas, impulsadas polo entusiasmo das persoas que o promoven, feito que tamén acontece na maioría dos establecementos urbanos.. Estas tendas abranxen un amplo espectro: algunhas só venden alimentos biolóxicos; outras tamén comercian con libros, roupa, cosmética ou medicina natural; hainas que son fruterías convencionais con sección ecolóxica; algunhas teñen restaurante, terapias naturais...

Tivemos coñecimento doutros 6 locais onde se ofertan produtos biolóxicos frescos xa transformados, todos relacionados coa alimentación vexetariana ou vegana, indicativo da maior sensibilidade deste sector sobre o dobre beneficio -na saúde persoal e ambiental- destes alimentos. Nestes momentos infantís do movemento, os restaurantes vexetarianos están xogando un importante papel na viabilidade de producións: consumen maioritariamente produtos galegos, e poderían consumir moito máis de existir maior oferta. Isto danos unha idea das favorables perspectivas dos produtos ecolóxicos.

En total, só un 18% destes locais (n=28) vende por oportunidade do mercado, o resto trata de saír adiante conscienciando, promovendo, canalizando produtos, e ademais, cumprindo un importante papel formativo na sociedade. Apenas existe colaboración entre establecementos, destacando a compra conxunta de produtos entre catro tendas da provincia de Lugo. Desde hai dous anos existe o proxecto de constituir un Gremio de Tendas de Produtos Ecolóxicos da Galiza, aínda sen concretar.

PRODUCCIÓNS

O número de producións de fruta e horta ecolóxicas está en constante aumento. En 1999 eran 28 as inscritas no CRAEGA, e 31 no ano 2000. Por suposto, non todas comercializan, e algunhas outras aínda están tramitando a súa incorporación. A opinión case unánime d@s enquisad@s é crítica co labor do Consello, que demora de máis no proceso de certificación e revisión de fincas, ocasionando notables perdas de distribución a algúns produtores. Como consecuencia disto, o 67% dos centros de venda e consumo (n= 27) non esixen o aval do CRAEGA cando teñen garantías persoais e coñecen a horta de quen produce.

Na táboa 1 figuran as principais producións que surten ás tendas galegas e que, ademais, manteñen clientes por venda directa. Todas fan agricultura biolóxica por convencemento, pois as oportunidades do mercado son aínda mínimas. En certos casos, comercializan en pequenas tendas de ultramarinos ou en mercados populares, como os de Tui e Sabarís (Baiona). Os seus prezos costumaban ser fixos todo o ano, o que contrasta cos das tendas, que, salvo catro delas, os varían segundo o

Táboa 1. Relación dos principais axentes na Producción e Consumo de Productos Biolóxicos frescos na Galiza en abril de 2001*	
PRODUCCIÓN E VENDA DIRECTA	
PEXEGUEIRO • Tf. 986-633529	Pexegueiro Fontesecca 4, 36711-Tui (Baixo Miño, Pontevedra)
A POUSA • Tf. 986-369206	Barrio Fontán 29, Mañufe, 36380 Gondomar (Val Miñor).
HORTA NOSA • Tf. 986573232	Sindicato Labrego Galego, r/ Serafín Pazo, A Estrada (Tabeirós).
Labregos DAIQUI • Tf. 652-369328	A Carballeda, Rairiz de Veiga (A Limia, Ourense)
SOL NACENTE • Tf. 988-453739	Reitoral, Sta. M ^a Laroá, 32632 Xinzo de Limia (A Limia)
AS FADEGAS • Tl. 982-156015	Cubelas, Ribadeo (A Mariña, Lugo)
LOCAIS PÚBLICOS DE VENDA	
Ecocentro NATUREZA	Avda de Galicia 52. 27400-Monforte
BIOHORTA	r/ Pedro Saco 29, 27600 Sarria
ALBURA	r/ Dr. Gasalla 30, baixo. Lugo
Tenda TERAPIAS NOVA ERA	r/ Monforte 23, baixo. Lugo
Hérboristería-Farmacia SANS	r/ S. Pedro 23. Lugo
Frutas EL CASTILLO	r/Campo Castelo 17-Avda. Magoi 35-Avda. das Fontiñas 84. Lugo
Ecobazar MUNDO VERDE	r/ Irmáns Villar 2, baixo. Ourense
SABOR ORIGINAL	Avda. da Habana 10. Ourense
Rest./Tenda Vida Sá TODO BIO	r/ Dr. Fleming 7, baixo. Ourense
Restaurante Vex. GÁLGALA	rúa do Pracer 4, Vigo
Centro Naturista VIDA SÁ	r/ Escultor Gregorio Fernández, 4 Vigo
BioNATURA	r/ Gregorio Espiño, 21 Vigo
SABOR ORIGINAL	r/ Marqués de Valadares, 2 Vigo
Frutería-Aliment. BIONATUR	r/ Azucena 3, Teis-Vigo
Tenda Ecolóxica SALVAXE	r/ Concepción Arenal 45. A Guarda
SABOR ORIGINAL	r/ Pasantería 9, Pontevedra
Biocentro EIRA	r/ Nova 5, baixo. Compostela
Ecotenda HERBAS	r/ Pitelos 26, baixo. Compostela
LA FRUTERIA (Frutas Martí)	Avda da Mahía 6.B. Bertamiráns (Ames)
Ecocentro TERRA VIVA	r/Castelao 15. 15900 Padrón
Tenda Ecolóxica EQUILIBRIO	Ronda de Nelle 19, baixo. A Coruña
ATAVENTAS	r/ Alcalde Lens 30, A Coruña
Frutería COCOLISO	r/ Emilio Glez. López 63 (Os Rosais), A Coruña
Tenda Ecolóxica SEMENTES	r/ Mercado 12. A Coruña
XIRICO, Tenda Verde	r/ Coruña, 44 e r/ María 84, Ferrol
OUTROS LOCAIS DE CONSUMO	
CÚRCUMA	r/ Brasil 4. Vigo (Restaurante Vexetariano)
CALMA CHICHA	r/Campo Castelo, 48. Lugo (Restaurante Vexetariano)
CABALIÑO DO DEMO	r/ Aller Ulloa 7, baixo. Compostela (Restaurante Vexetariano)
TRIÁNGULO DAS VERDURAS	Praza das Penas 2. 15704-Compostela (Rest. Vexetariano)
A COVA DOS RATOS	Romil 3, baixo, 36202 Vigo (Barra Alternativa)
BANIA	r/ Cordelería 7. 15003-A Coruña (Restaurante Vexetariano)
DISTRIBUIDORAS E ASOCIACIÓNS/COOPERAT. DE CONSUMO	
Frutas MARTÍ	Mercanoroeste nº15, Montouto-Teo (Compostela)
Productos DAIQUI • Tlf. 677-278651	Carballal, Rairiz de Veiga (A Limia)
Cooperativa TERRA • Tl. 981-512424	Galegos 28, Sta. Cruz de Ribadulla, Vedra (A Coruña)
Asociación ÁRBORE • Tl. 986-233497	r/ Arquitecto Pérez Bellas, 5 Vigo
Asoc. LOAIRA • Tl. 986-402828	r/ Campo das Redes 30, Redondela

*Este listado pode ser incompleto. Calquera información ao respecto é benvida

mercado ou as oscilacións das distribuidoras. Tamén existen tendas que distribúen produción propia.

DISTRIBUIDORAS

Un dos principais problemas no impulso da Agricultura Ecolóxica é a distribución. Cómo facer chegar os alimentos ás tendas sen encarecer de máis o produto. Moitas producións distribúen elas mesmas nas localidades máis próximas. Isto é, sen dúbida, o máis eco-

lórico: canto menos gastos enerxéticos de transporte, mellor.

Sen embargo, é necesario unha infraestrutura para facer chegar ese produto, e mesmo traer alimentos de fóra que non se dan na Galiza. Desde outono do pasado ano, Frutas Martí distribúe frutas e hortalizas do resto do Estado e dalgunhas producións galegas, uns 1.000 kg na semana. Asimesmo, Productos Daiquí encárgase de formar a labre-

gos da Limia, comprar a súa produción e distribuíla por tendas, e aínda atende a domicilio a unha serie de clientes fixos, do sur da Galiza e incluso doutros puntos do Estado (Madrid, Asturias, Cantabria), nun imaxinativo e interesante esforzo, que ten como obxectivo principal preservar o modelo de hábitat seminatural das Veigas de Congostro. Ambas experiencias se manteñen polo interese nestes produtos dos seus promotores.

Por outra parte, moitos puntos de venda contactan directamente cos centros de produción ou con distribuidoras da Catalunya, como Hortec ou Elaphos.

COOPERATIVAS

Despois de varios intentos de creación de Cooperativas de Consumo Biolóxicos ao longo dos anos noventa, no ano 2000 xurden as asociacións Terra na área de Compostela, Árbore en Vigo e Loaira en Redondela, todas funcionando e as dúas primeiras en proceso legal de constitución como Cooperativas de Consumo. Trátase dun modelo de maior compromiso e participación social, organizando ás persoas consumidoras en contacto máis directo co persoal produtor. Na actualidade contan cada unha con perto de 60 socios (frecuentemente familias), e se manteñen con traballo voluntario.

PERSPECTIVAS E CONCLUSIÓNS

O número de puntos de venda está en constante incremento, posiblemente sobrepase os 30 ou 35 a fin de ano, tanto pola creación de nego-

cios ou asociacións de consumo, como pola mellora de distribución e incremento de demanda, que favorece o avance desta liña de produtos en moitas tendas convencionais e herboristerías. Tamén aumenta o número de producións no país, que aínda non chega a cubrir a demanda existente, vindo de fóra cenouras, cebolas, mazás... A produción na Galiza, ademais de xerar emprego, desenvolvemento e saúde no país, véndese a un precio máis baixo ao reducir os elevados gastos de transporte.

As perspectivas son favorables; así o entenden o 78% das enquisas (n=36). Existe demanda dos produtos de maior consumo; os máis citados, segundo @s enquisad@s, son, por este orde: cenoura, leituga, tomate, pataca, laranxa, cebola, mazá, allo-porro, acelga, espinafre e brócoli. Salvo casos puntuais, non existe problema para vender a produción, exceptuando algúns alimentos pouco coñecidos ou con pouco hábito cultural de consumi-los (cabazas, alcachofa, xerminados, cabaciña, pepino, certas coles...). Na Galiza destaca a práctica ausencia de producións de fruta -salvo dúas producións de kiwi (en Ribadumia e Valdeorras) e algún servizo puntual-, que terían importante saída no mercado.

Integrar a agricultura tradicional resulta fundamental desde todos os puntos de vista, ecolóxico, socioeconómico e cultural, aínda que conta coa dificultade da escasa permeabilidade ás novas tendencias da xente de avanzada idade. Como noutros aspectos xa sinalados, a falta de intervención e apoio das autoridades responsables é o principal freno a este

movimento, que por agora se desenvolve contrarrente, pese aos seus beneficios ecolóxicos, socioeconómicos, sanitarios etc... Unicamente facendo publicidade nos principais medios de comunicación, ou suministrando estes produtos a centros de ensino e de saúde, estaría impulsándose enormemente a agricultura ecolóxica.

A xente que consume produtos biolóxicos é de todo xénero, edades e economías, aínda que destaca o grupo de idade entre 25 e 45 anos, fundamentalmente con fill@s, bon nivel cultural e coñecementos de ecoloxía e saúde. En xeral, parecen consumir máis as mulleres, aínda que a predominancia do seu papel como compradoras do fogar pode confundir cun maior consumo. Tamén parece dominar a xente de poder adquisitivo medio ou medio-alto, sempre segundo apreciación das persoas que venden.

A xente labrega ten o seu traballo mui mal pagado, e aínda por riba quen consume pensa que os seus produtos son caros. En xeral, quen pensa isto nunca traballou a terra, e é vítima dos hábitos de precios e consumo máis espallados. Eu recomendo visitar os lugares de produción (previa cita coas persoas que os traballan) e axudar aínda só un día en calquera horta. Aparte dos beneficios para a saúde emocional e física, co simple contacto coa terra e o vivo, aprenderemos a respetar e valorar o traballo máis puro, que nos sustenta e nos dá de comer.

*Asociación de Agroecoloxía Alberte Rodríguez Pérez. Escola Politécnica Superior. Universidade de Santiago de Compostela. 27002 LUGO. xoser@correo.lugo.usc.es

O TRIÁNGULO DAS VERDURAS
restaurante vegetariano

Restaurante Vegetariano
Vegetarian Food-Resistant
Organic Food-Products
Biológicos

Praza das penas, 2 baixo • Telf.: 981 577 181
Santiago de Compostela

16/1 - 14/12
4 HDb

Rural Telles, S.L.
Castiñeiro do Lobo, 2
15229 Ames

A OLIVEIRA

cafe-bar

a medusa

praza salvador parga nº 1